

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

немесе саралаумен біріктірілген фокус стратегиясын қолданады. Әрбір құрылыс компаниясы бәсекелестерге қарап, нарық жағдайына бейімделіп, стратегияны қалыптастыру процесіне мұқият қарауы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Нектов В.В. Формирование конкурентной стратегии в строительной сфере // Новый университет. Серия «Экономика и право». 2015. №6 (52). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-konkurentnoy-strategii-v-stroitelnoy-sfere>.
2. Е.Н. Александрова, В. А. Вдовина Основные факторы конкурентоспособности строительных предприятий // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. 2019. №9-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-factory-konkurentosposobnosti-stroitelnyh-predpriyatiy>.

УДК 33.338

ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК МӘСЕЛЕЛЕРІН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Абызбаева Ақниет Мейрамқызы
Сапарбек Жанерке Қозыбайқызы

aknietabyzbaeva.03@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Экономика факультетінің 3 курс студентері
Ғылыми жетекшісі – Әбенев Е.М.

Экономикалық қауіпсіздіктің заманауи зерттеулері неореалистік дәстүрлерге және экономикалық қауіпсіздік туралы тар тұжырымдамаға негізделеді, оның негізгі бағыты экономикалық көрсеткіштер мен әскери шығындар арасындағы тәуелділік, ресурстардың жетіспеушілігінен туындайтын зорлық-зомбылық қақтығысының болашағы және әртүрлі елдердің сыртқы саяси мақсаттарын ілгерілетуде экономикалық құралдарды пайдалану төңірегіндегі мәселелер.

Ғалымдардың жаһандану туралы көзқарастары әртүрлі: кейбіреулер оны экономикалық өсу мен дамудың оң күші ретінде қарастырса, басқалары жергілікті мәдениеттер мен экономикаларға қауіп төндіреді деп санайды. Мұнда әртүрлі пікірлердің мысалдары келтірілген: [1].

Ғалымдар	Анықтамалары
Жаһандану туралы оң көзқарастар	
«Тегіс әлем» кітабының авторы Томас Фридман	«Жаһандану-әлемнің түкпір-түкпіріндегі жеке адамдар мен бизнеске оңайырақ бәсекелесуге және бірлесіп жұмыс істеуге мүмкіндік беретін тең дәрежеде бәсекелестік алаңын тудыратын, инновациялар мен экономикалық өсудің қозғаушы күші»- деп санайды.
Көрнекті экономист Джагдиш Бхагвати	«Жаһандану- миллиондаған адамдарды кедейшіліктен алып тастады және протекционистік саясат кедейлерге ғана зиянын тигізеді»- деп дәлелдейді.
Жаһандану туралы теріс көзқарастар	
«No Logo» кітабының авторы Наоми	«Жаһандану-әлемді «корпоративтік жаулап

Клейн	алуына» әкелді, трансұлттық корпорациялар тым көп күш пен ықпалға ие болу салдарынан, демократия мен адам құқығына қауіп төндіреді»- деп санайды.
Джозеф Стиглиц экономика бойынша Нобель сыйлығының лауреаты	«Жаһандану-теңсіздікті және қоршаған ортаның деградациясын арттырды және ол барлық адамдар үшін экономикалық өсу мен даму туралы уәдесін орындай алмады»-деп есептейді.
Бейтарап көзқарастар	
Экономика бойынша Нобель сыйлығының лауреаты Амартья Сен	«Жаһандану-оң өзгерістерге әкелуі мүмкін, бірақ жағымсыз салдарларды болдырмау үшін оны мұқият басқару керек және жаһандандудың пайдасын біркелкі бөлу үшін күшті институттар мен саясат қажет» -деп санайды.
Дани Родрик экономист және Гарвард университетінің профессоры	«Жаһандану-міндетті түрде жақсы немесе жаман емес, оның қалай басқарылатынына байланысты» - екенін айтады. Ол барлық мүдделі тараптардың, соның ішінде жұмысшылардың, бизнестің және үкіметтердің қажеттіліктері мен мүдделерін ескеретін теңгерімді тәсілді жақтайды.

Осы айтылған деректерге сүйеніп, жаһандандудың толықтай оң немесе теріс деп айта алмаймыз. Тек Амартья Сен және Дани Родрик секілді бейтараптылықты ұстану дұрыс деп ойлаймын.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, бұл мақалада әлемдік экономиканың жаһандануы жағдайында экономикалық қауіпсіздік мәселесі шиеленісе түсетін және оны тиімді шешу үшін экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жаңа тұжырымдамасы қажет болатын гипотеза алға қойылған. Бұл гипотезаны тексеру үшін экономикалық қауіпсіздікті анықтаудың қолданыстағы тәсілдерін қарастырғанымыз дұрыс [3].

Нарықты барлық шаруашылық жүргізуші субъектілер үшін экономикалық реттеудің ең тиімді және тиімді құралы ретінде қарастыратын либералды постулаттардан екі негізгі ереже шығады. Біріншіден, дистрибутивтік қақтығыстар капиталистік нарықтық экономиканың құрамдас бөлігі болып табылады. Екіншіден, нарықтық ережелердің белгіленуі мен жүзеге асырылу тәсілі экономикалық қауіпсіздік үшін маңызды [4]. Либералды анықтама бойынша экономикалық қауіпсіздік ең алдымен нарық еркіндігіне байланысты. Ертедегі батыс капитализмінің тарихы нарықтық капитализмнің мемлекетаралық қақтығыстардан басқа, коммерциялық бәсекелестік, аймақтық бәсекелестік және таптық күресті қоса алғанда қоғамдағы ашық алауыздықтарды бірнеше рет әкелгенін көрсетеді.

Кейнсиандық концепция бойынша экономикалық қауіпсіздік проблемасы бөлу процесін бұзатын ішкі күрестердің алдын алу тұрғысынан басқарудың ерекше маңыздылығын көрсетеді. Әртүрлі қоғамдар ішкі сенімсіздіктер мен күрестермен күресу үшін әртүрлі тәсілдерді қабылдауы мүмкін [5]. Артықшылықты немесе билеуші топтың басқарудың прогрессивті тетіктері, соның ішінде демократиялық реформалар, әл-ауқат жүйелері және ішкі қақтығыстарды басқарудың сенімді ұлттық институттарын енгізу арқылы билікті қалай ұстай алатыны және қалыптасқан бизнес тәжірибесінің артықшылықтарын сақтай алатыны басты сұрақтардың бірі болып табылады.

Экономикалық қауіпсіздіктің тарихи анықтамасы бойынша қауіп төнген жағдайда, экономикалық тиімділіктің кепілі болып ұлттық институттар табылады. Демек, қауіпсіздік

мемлекет пен азаматтар арасындағы әлеуметтік келісімшарттың құрамдас бөлігі болып отыр. Әлеуметтік келісімшарт экономикалық қауіпсіздік тәжірибесінің ерекше нысаны ретінде қарастырылады, өйткені ол қоғамдағы қауіпсіздіктің айтарлықтай төмендеуіне себеп болады. Экономикалық тұрақсыздық салдарынан туындайтын ішкі әлеуметтік қайшылықтарды жұмсарту әрекеттері әлеуметтік келісім-шарттарды қайта құруға әкеледі [6].

Экономикалық қауіпсіздік туралы дәстүрлі идеялар шектеулі екенін атап өткен жөн, өйткені экономика тек мемлекеттік басқарудың объектісі ғана емес, бұл күшті державалардың бәсекелестігі жағдайында капиталистік өндіріс пен ресурстардың шектеулілігінен туындайтын белгісіздік пен тәуекел жағдайында жұмыс істейтін динамикалық дамып келе жатқан жүйе. Сондықтан экономикалық қауіпсіздік ұғымы отандық тарату саясатын, сонымен қатар жаһандану контекстіндегі сыртқы ортаны ескеруі керек [7].

Экономикалық қауіпсіздікті және объективті экономикалық шындықты анықтаудағы қолданыстағы тәсілдер арасындағы белгіленген қарама-қайшылықты ескере отырып, осы зерттеуде экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ішкі және сыртқы қауіптерін байланыстыруға мүмкіндік беретін, ішкі әлеуметтік-экономикалық дамудың сыртқы және ішкі диверсияға қатысты экономикалық қауіпсіздікке қол жеткізу құралы ретіндегі маңызды рөлін атап көрсететін кешенді тәсілді қолдану ұсынылады.

Жан-жақты қауіпсіздік идеясы қауіпсіздіктің неореалистік тұжырымдамаларынан асып түссе де, ішкі ғана емес, сыртқы қауіп көздерін де мойындаса да, бұл тәсіл саяси режимді қауіпсіздік пен экономикалық дамудың негізгі референті ретінде жүзеге асырады [8]. Экономикалық дамуға баса назар аудару қоғамдағы топтар мен жеке адамдар үшін белгісіздік автоматты түрде төмендейді дегенді білдірмейді.

Қауіпсіздікті қамтамасыз етудің мемлекеттік тәсілдері адамдардың мүдделеріне қайшы келуі мүмкін, әсіресе егер мақсат қоршаған ортаны қорғау саласындағы экономикалық дамуды қамтамасыз ету болса, бұл экономикалық осалдықты арттырады және қажеттіліктері мен мүдделері мемлекет тұжырымдамасына қайшы келетіндердің одан әрі маргиналдануына әкеледі. Бұл тұрғыда әрбір жеке тұлғаның қауіпсіздік ұғымы жеке тұлғаны қауіпсіздіктің негізгі референті ретінде көрсетеді [9]. Экономикалық қауіпсіздіктің қолданыстағы тәсілдерін салыстырмалы талдау 1 кестеде келтірілген.

1 кесте

Қолданыстағы тәсілдерді салыстырмалы талдау және экономикалық қауіпсіздікке ұсынылған жаңа көзқарас

Салыстыру критерийлері	Дәстүрлі тәсілдер			Ұсынылған жаңа тәсіл
	Либералдық көзқарас	Кейнсиандық көзқарас	Тарихи көзқарас	Кешенді тәсіл
Экономикалық қамтамасыз ету құралы қауіпсіздік	нарық	мемлекеттік басқару	әлеуметтік келісімшарт	әлеуметтік-экономикалық даму

Экономикалық қауіпсіздікке қатерлердің сипаты	ішкі	ішкі	ішкі	Ішкі және сыртқы
---	------	------	------	------------------

1 кестеден көрініп тұрғандай дәстүрлі тәсілдер экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін әртүрлі құралдарды қолдануды көздейді, бірақ олардың барлығы тек ішкі факторларға бағытталған. Жаһандану жағдайында экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ұсынылып отырған жаңа кешенді тәсілінде ішкі факторлармен қатар ескерілетін сыртқы факторлардың да маңызы арта түсуде.

Жаһандану - ұзақ тарихи кезең ішінде жаһандық ауқымдағы және жаһандық қатысуы бар әлеуметтік қатынастар арқылы жүзеге асырылатын экономикалық, мәдени, әлеуметтік, сондай-ақ саяси және әскери сияқты әртүрлі өзара байланысты процестердің күрделі жиынтығы [10]. Демек, бұл жай ғана экономикалық процесс немесе тарихи құбылыс емес, бірнеше ғасырларды қамтитын әртүрлі процестердің мультиплексі.

Жаһандану бес ғасыр бұрын отарлық дәуірдің басталуымен қалыптаса бастаған әртүрлі елдердің біртұтас әлемдік экономикаға интеграциялануына ықпал етеді. Соңғы ширек ғасырда жаһандану процесі ақпараттық революцияға, сауда кедергілерін жоюға және трансұлттық корпорациялардың саяси және экономикалық күшінің кеңеюіне байланысты күрт жеделдеді [11].

Шынында да, экономикалық жаһанданудың қазіргі ауқымы мен жылдамдығы бұрын-соңды болмаған. Тауарлардың, капиталдың, адамдар мен идеялардың трансұлттық ағымы көптеген ғасырлар бойы болды, олар тіпті қазіргі ұлттық мемлекеттердің пайда болуынан бұрын пайда болды. Дегенмен, бұл тарихи ағын электронды телекоммуникация, жаппай отарсыздандыру және кең компьютерлендіру пайда болғанға дейін баяу қозғалды [12].

Экономикалық жаһандану бүгінде халықаралық еңбек бөлінісін бекіту арқылы сауданы интернационалдандыру процесін жалғастыруда. Қазіргі әлемдік экономикалық тәртіп, әрине, бұрынғыдан да орталықтандырылған, шоғырланған және институттандырылған. Оның негізгі компоненттері болып табылады сауда, қаржы, және халықаралық бизнестің мүліктік құқықтарын қорғау. Ережелер, актерлер, сондай-ақ механизмдер-бұл элитаның орталықтағы және перифериядағы негізгі мүдделері барған сайын бір-бірімен тығыз байланысты болатын іс жүзінде функционалды жаһандық басқару жүйесі. Төменде келтірілген жаһандық экономикалық режимнің үш негізгі компонентін ажыратуға болады.

Бірінші компонент-бұл қырғи қабақ соғыстың аяқталуы мен Кеңес Одағының ыдырауын қамтитын жаһандық макроэкономикалық қайта құрылымдау түріндегі тарихи және құрылымдық контекст, "капитализмнің жеңісі", үшінші әлем елдерінің "маргиналдануының" ыдырауы мен ұлғаюы және жаһанданудың бұрын-соңды болмаған жылдамдығы мен ауқымы.

Екінші компонент-біртекес жаһандық экономикалық режимнің мәдениеті мен идеологиясы. Үшінші компонент Дүниежүзілік банкті, Халықаралық валюта қорын, Еуропалық Қайта Құру және даму банкі, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымдары сияқты аймақтық банктерді, Дүниежүзілік сауда ұйымын, үлкен сегіздікті және АСЕАН, НАФТА, ЕурАзЭҚ және т. б. сияқты негізгі сауда блоктарын қоса алғанда, шешімдер қабылдауда жаһандық экономикалық режимнің ресми құрылымдарын қамтиды. Бұл халықаралық құрылымдар қаржы министрліктері, Қазынашылық департаменттері және орталық банктер сияқты ұлттық құрылымдармен байланысты, олар халықаралық

келісімдер мен фискалдык және ақша-несие саясатына бекітілген сыртқы шарттар арқылы ресми түрде байланысады.

Макроэкономикалық тұрақтандырудың, реттеудің және жекешелендірудің жаһандық экономикалық режимінің неолибералдық саясатын іске асыру нәтижесінде сыртқы борыштың гипертрофияланған дамуымен және құрылымдық қайта құрумен ұштастыра отырып, Мемлекеттік кірістер айтарлықтай төмендеді. Жұмыссыздық, ресурстардың сарқылуы және кірістердің сарқылуы күрт өсті.

Жаһандану салдары ретінде барлық елдерде өсіп келе жатқан экономикалық белгісіздік криминализацияның күшеюіне және сыбайлас жемқорлық желілерінің, қара нарықтың және т.б. құрылуына жағдай жасауға ықпал етті. Атап айтқанда, бұрын «өтпелі» деп аталатын мемлекеттерде дүниежүзілік экономиканың ірі секторлары бақыланады, нарықтық институттардың өзін-өзі ұйымдастыруы жеткіліксіз, құрылымдық түзету бағдарламалары, сыбайлас жемқорлықпен, алыпсатарлықпен және қылмыспен күрес.

Осылайша, жаһандану соғыс экономикасын орнатуға қолайлы жағдай туғызады. Жаһанданудың әсері бақылауды жоғалту және физикалық мәжбүрлеу құралдарының бытыраңқылығы салдарынан мемлекеттік биліктің құлдырауын күшейтеді. Халықаралық қаржы институттары үкімет шығындарын қысқарту мен әскери бақылауды қорғау арқылы жауап беруде. Құрылымдық түзету білім беру, денсаулық сақтау және инфрақұрылымға мемлекеттік шығындарды одан әрі қысқартады, бұл кірістердің азаюына және азық-түлік тапшылығы немесе экономикалық өсудің баяулауы сияқты мәселелерді шешу үшін үкіметтің әлеуетін әлсіретеді.

Аталған мәселелерді шешу үшін осы зерттеушілер жаһандану жағдайында экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің кешенді тәсілін іске асырудың келесі тетігін қолдануды ұсынады (сурет. 1).

Сурет 1. Жаһандану жағдайында экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің кешенді тәсілін жүзеге асыру механизмі

1 суреттен көрініп тұрғандай, осы зерттеуде ұсынылған жаһандану жағдайында экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің кешенді тәсілін іске асыру тетігі бір

жағынан ұлттық бәсекеге қабілеттілікті және сыртқы әсерлерге тұрақтылықты арттыру және әлеуметтік шиеленісті төмендету, екінші жағынан халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасын арттыру арқылы мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне ішкі және сыртқы қатерлерді бейтараптандыруға мүмкіндік береді.

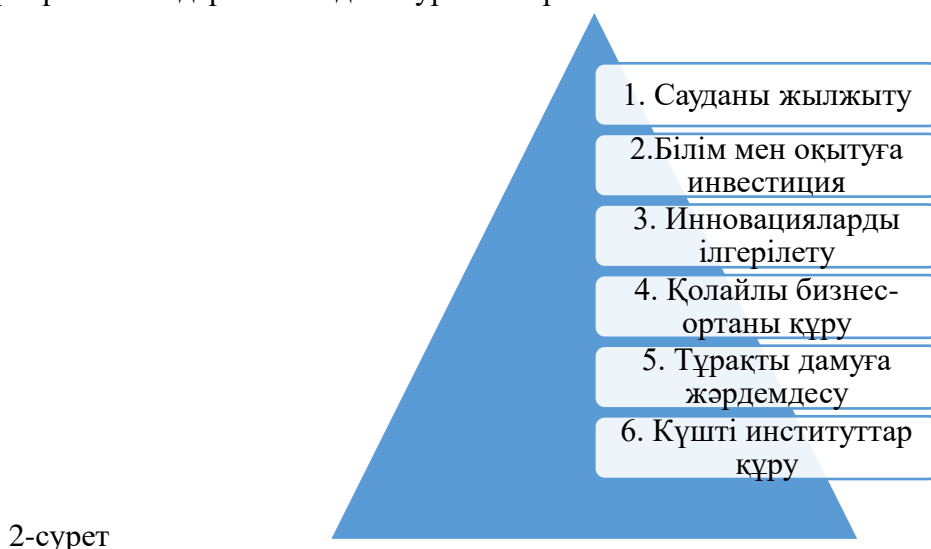
Жаһандану жағдайында экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі мәселелерінің бірі әлемдік экономиканың өзара байланысының күшеюі болып табылады. Әлемнің бір бөлігіндегі экономикалық өзгерістер басқа аймақтарға тез таралып, тұрақсыздық пен белгісіздікке әкеледі. Бұл бизнеске, жұмысшыларға және тұтастай алғанда экономикаға теріс салдары болуы мүмкін.

Тағы бір мәселе – экономикалық теңсіздіктің өсуі. Жаһандану байлықтың бірнеше жеке адамдар мен корпорациялардың қолында шоғырлануына әкелді, ал басқалары күнкөріс үшін күреседі. Бұл экономикалық қауіпсіздікті одан әрі әлсіретіп, әлеуметтік толқулар мен саяси тұрақсыздыққа әкелуі мүмкін.

Сонымен қатар, жаһандану сонымен қатар жұмысшылардың қозғалысына әкелді, өйткені компаниялар өз операцияларын еңбек шығындары төмен елдерге ауыстырды. Бұл жұмысынан айырылған жұмысшылар үшін, сондай-ақ олардың отбасылары мен қоғамдастықтары үшін жойқын болуы мүмкін.

Дәстүрлі неореализмге негізделген экономикалық қауіпсіздіктің қолданыстағы тәсілдері тек экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ішкі факторларына бағытталған. Мұндай тәсілдер қазіргі экономикалық шындыққа сәйкес келмейді, өйткені жаһандану жағдайында экономикалық қауіпсіздіктің сыртқы факторларының маңызы зор. Осыған байланысты бұл зерттеу кешенді тәсілге негізделген экономикалық қауіпсіздіктің жаңа тұжырымдамасын қолдану сыртқы және ішкі қауіп-қатерлерге қарсы тұру үшін елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына бағдарлану қажеттілігін негіздейді.

Қазақстан Республикасы жағдайында экономиканы нығайтуға және тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз етуге бағытталған түрлі шараларды жүзеге асыру арқылы экономиканы Жаһанданудың кері әсерінен сақтап қалуға болады. Бұған қол жеткізудің кейбір мүмкін жолдары төменде 2-суретте көрсетілген:

2-сурет

Сауданы жылжыту: Жаһандану бәсекелестіктің күшеюіне және сауда мүмкіндіктерінің артуына әкелді. Еркін сауда келісімдері арқылы сауданы ынталандыру және сауда кедергілерін төмендету нарықтарды кеңейту және жаңа бизнес мүмкіндіктерін жасау арқылы экономикалық өсуді арттыруы мүмкін.

Білім мен оқытуға инвестиция: Жаһандану білікті жұмысшыларға сұранысты арттырды. Білім беру мен оқытуға инвестиция жаһандық экономикада бәсекеге түсе алатын білікті жұмыс күшін дамытуға көмектеседі.

Инновацияларды ілгерілету: Инновация экономикалық өсу үшін маңызды. Үкіметтер зерттеулер мен әзірлемелер үшін ынталандырулар жасау, жаңа технологияларға инвестиция салу және кәсіпкерлікті ынталандыратын орта құру арқылы инновацияларды дамыта алады.

Қолайлы бизнес-ортаны құру: Төмен салықтармен, минималды реттеумен және тұрақты саяси ахуалмен сипатталатын қолайлы бизнес ортасы шетелдік инвестицияларды тартуға және экономикалық өсуді ынталандыруға көмектеседі.

Тұрақты дамуға жәрдемдесу: ұзақ мерзімді перспективада табысты болу үшін экономикалық өсу тұрақты болуы керек. Үкіметтер жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды ынталандыру, табиғи ресурстарды қорғау және тұрақты дамуға ықпал ететін саясатты жүзеге асыру арқылы тұрақты дамуға ықпал ете алады.

Күшті институттар құру: Салауатты құқықтық жүйе және тәуелсіз сот жүйесі сияқты күшті институттар экономикалық өсу үшін өте маңызды. Үкіметтер ашықтықты, есеп беруді және заң үстемдігін қамтамасыз ететін институттарды құру үшін жұмыс істеуі керек [11].

Жалпы алғанда, жаһандану жағдайында экономиканы құтқару жаһандық экономика ұсынатын қиындықтар мен мүмкіндіктерді ескеретін кешенді тәсілді қажет етеді. Жоғарыда көрсетілген шараларды жүзеге асыру арқылы үкіметтер тұрақты экономикалық өсуге жәрдемдесе алады және өз азаматтарының жаһандану ұсынатын мүмкіндіктерді пайдалана алуын қамтамасыз ете алады.

Қорытындылай келе осы қиындықтарды шешу үшін үкіметтер мен бизнес экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін саясаттар мен тәжірибелерді жасау үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек. Бұл жұмыс орындарын құруға жәрдемдесу, жаһандану салдарынан босқынға ұшыраған жұмысшыларды қолдау және экономикалық өсудің пайдасын неғұрлым әділ бөлуді қамтамасыз ету шараларын қамтуы мүмкін. Сонымен қатар, тұрақтылықты қамтамасыз ету және экономикалық дағдарыс қаупін азайту үшін елдер арасындағы ынтымақтастықты арттыру қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Барт А.А. Необходимость совершенствования национальной инновационной стратегии как фактора обеспечения экономической безопасности России в условиях // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. – 2011. – № 33. – С. 50.
2. Вагин А.В. Россия в условиях финансовой глобализации и проблема обеспечения экономической безопасности // Научные труды Вольного экономического общества России. – 2012. – Т. 157. – С. 33–43.
3. Ворожихин В.В. Об определении экономической безопасности в условиях глобализации // Безопасность бизнеса. – 2014. – № 3. – С. 3–7
4. Имамов М.М. Угрозы экономической и финансовой безопасности формирования инновационной сферы в России в условиях мировой экономической глобализации // Бизнес в законе. – 2011. – № 3. – С. 250–256.
5. Климонова А.Н., Юрина Е.А. Экономическая безопасность в условиях глобализации: угрозы и возможности // Социально-экономические явления и процессы. – 2014. – Т. 9. – № 9. – С. 58–64.
6. Кокушкина И.В. Экономическая безопасность России в условиях глобализации: региональные и инвестиционные аспекты // Экономическое возрождение России. – 2011. – № 4. – С. 18–24.

7. Колмаков В.С. Особенности экономической безопасности России в условиях глобализации экономики // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 3 (42). – С. 31–34.
8. Мирошников В.М. Зарубежный опыт по обеспечению экономической безопасности как основы национальной безопасности в условиях глобализации // Транспортное дело России. – 2012. – № 5.
9. Попкова Е.Г. Формирование концепции нового качества экономического роста в условиях глобализации: монография. – Волгоград: РПК «Политехник», 2007. – 351 с.
10. Семьяшкин Е.Г. Социально-экономическое развитие РФ в условиях глобализации, национальная безопасность // Проблемы анализа риска. – 2014. – Т. 11. – № 5. – С. 68–71.
11. Сеньков М.И. Проблемы экономической безопасности в условиях финансовой глобализации // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2012. – № 2. – С. 55–58.
12. Хачатурян М.В. Совершенствование механизмов анализа и предупреждения угроз экономической безопасности России в условиях глобализации // Вестник Московского университета МВД России. – 2014. – № 10. – С. 302–305.
13. Baldwin D. A. The Concept of Security // Review of International Studies. – 2013. – № 23. – 5–26.

УДК 338

HR САЛАСЫНДАҒЫ ЭКОЖҮЙЕНІҢ ҚАРҚЫНДЫ БЕЛЕҢ АЛУЫ

*Абызбаева Ақниет Мейрамқызы
Сапарбек Жанерке Қозыбайқызы*

aknietabyzbaeva.03@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Экономика факультетінің 3 курс студентері
Ғылыми жетекшісі – Әбенев Е.М.

HR дәстүрлі түрде тұрақты қызметкерлерге назар аударғанымен, компания қызметтерін көрсетуде барған сайын мердігерлер, уақытша жұмысшылар және жеткізу тізбегі серіктестерінде жұмыс істейтін қызметкерлер сияқты жұмысшылар маңызды рөл атқаруда.

Бір ғана Америка Құрама Штаттарында жұмысшылардың 16% гиг-платформалар арқылы табыс табады екен[1]. ADP мәліметтері бойынша, компаниялардың шамамен 40% - ында әрбір төртінші қызметкер гиг-уоркер болып табылады. Бұл жалпы жұмыс күшінің көп бөлігі басқарылмайтынын және HR әсер ету мүмкіндігін жоғалтып алғанын білдіреді[2].

Біз 2023 жыл- HR тұрақты жұмысшылардан басқа күрделі жұмыс күшінің экожүйесін басқара бастайтын жыл деп санаймыз. Мұның үш салдары бар.

Біріншіден, кадрлар бөлімі өзінің жұмыс күшін басқаруға белсенді қатысады.

Олар мердігерлерді, гиг-жұмысшыларды және сыртқы қатысушыларды HR құн тізбегіне біріктіреді. Мұны тек құндылық жасау тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар тәуекел тұрғысынан да жасау керек.